

T. 3 Główne formy i kierunki działalności krajoznawczej

- 1. Formy pracy krajoznawczej**
- 2. Zdobywanie i gromadzenie wiedzy krajoznawczej**
- 3. Popularyzowanie idei i wiedzy krajoznawczej**
- 4. Krajoznawstwo turystyczne**
- 5. Regionalizm krajoznawczy**
- 6. Związki krajoznawstwa z nauką**

Bibliografia:

- 1. Bieńczyk G., *Krajoznawstwo i jego związki z turystyką*, WSE Warszawa 2003**
- 2. Kruczek Z., Kurek A., Nowacki M., *Krajoznawstwo. Zarys teorii i metodyki*, Proksenia, Kraków 2003**

1. Formy pracy krajoznawczej

Formy pracy krajoznawczej powinny być przyporządkowane założonym celom i treścią podejmowanej pracy. Wielowiekowe tradycje polskiego krajoznawstwa wpłynęły na ukształtowanie się dużej różnorodności form działalności krajoznawczej. Formy działalności krajoznawczej można podzielić, przyjmując za podstawę stopień zaangażowania osób uczestniczących w tej działalności, na następujące grupy:

- A. **bierne** polegające na przyjmowaniu wiedzy krajoznawczej od innych np.: przewodników, przodowników, instruktorów krajoznawstwa - ma główny związek z turystyką masową, której podstawowym rodzajem są wycieczki autokarowe. Uczestnicy tych wycieczek, pod opieką pilota i przewodnika, w wygodny sposób, w stosunkowo krótkim czasie zwiedzają miejscowości i obiekty krajoznawcze.
- B. **czynne** polegające na świadomym wyborze działań, przygotowaniu teoretycznym do wędrowki, popularyzacji wiedzy i własnych doświadczeń krajoznawczych. Krajoznawstwo czynne to: przewodnictwo, kolekcjonerstwo, prowadzenie kronik, uczestniczenie w ochronie przyrody czy opiece nad zabytkami. W przypadku imprez turystycznych mamy do czynienia ze sprzężeniem zwrotnym, gdyż ich organizatorzy (przewodnicy, przodownicy turystyki kwalifikowanej) wykazują się udziałem czynnym, a uczestnicy biernym. Podobnie sytuacja wygląda przy organizowaniu prelekcji krajoznawczych - gdzie organizatorzy wykazują się krajoznawstwem czynnym, a uczestnicy biernym.
- C. **twórcze** polegające na opracowywaniu wiedzy krajoznawczej wg pewnych założeń, publicystyce krajoznawczej, inwentaryzacji krajoznawczej. Forma ta to pisanie artykułów, przewodników czy monografii miejscowości, regionów, dokonywanie opisów

inwentaryzacyjnych, tworzenie zbiorów, które mogą być zaczątkiem izby a następnie muzeum regionalnego.

2. Zdobywanie i gromadzenie wiedzy krajoznawczej

Polem działania krajoznawców jest środowisko zarówno przyrodnicze jak i społeczne. Jak zauważa A. Czarnowski, „bogactwo treści środowiska jest olbrzymie” Zawarte jest ono w krajobrazie jako całości, będącym obrazem wytworzonym przez człowieka jak i przez naturę, ale także i w poszczególnych jego elementach, tj.: rzeźbie terenu, wodach powierzchniowych, szacie roślinnej, starych grodziskach, obiektach architektury, ruchomych dziełach sztuki itp. Wiedzę o tym wszystkim można zdobywać różnymi sposobami.

A. Obserwacja własna

Podstawowym sposobem zdobywania wiedzy krajoznawczej jest obserwacja własna, dokonywana dzięki udziałowi w imprezach turystycznych, jak i samotnych czy kameralnych wędrówkach odbywanych w określonym celu. Taką aktywność turystyczną podejmuje się dla bliższej obserwacji czy badania konkretnego waloru lub nawet zbioru czy zespołu dóbr turystycznych. Zdobytą wiedzę gromadzi się w sposób usystematyzowany. Można to czynić w układzie tematycznym np. w odniesieniu do badania środowiska: ziemia, roślinność, człowiek, gospodarka, budownictwo, folklor itp. Następnie całokształt wiedzy o środowisku można usystematyzować wg jej głównych działów.

B. Słowo pisane

Pod tym pojęciem rozumie się zarówno notatki osobiste jak i obce wykonane różną techniką jak i materiały drukowane. Słowo pisane ma istotne znaczenie w realizacji jednej z podstawowych zasad krajoznawstwa: „przeczytaj o tym, co zobaczyłeś, zobacz to, o czym przeczytałeś”.

Działalność polega na tym, że wiadomości czerpie się z:

- **prasy i czasopism** - obecnie na rynku prasowym jest co najmniej 100 tytułów traktujących o zagadnieniach związanych z szeroko pojętą turystyką i krajoznawstwem. Są to dzienniki z cotygodniowymi dodatkami poświęconymi turystyce, podróżom i krajoznawstwu. Jeśli chodzi o czasopisma to jest ich znaczny wybór począwszy od tygodników, dwutygodników poprzez miesięczniki, kwartalniki a skończywszy na rocznikach.
- **folderów i katalogów**. Foldery, mimo, że w zasadzie są to wydawnictwa o charakterze reklamowym, zawierają także pewną ilość informacji krajoznawczych. Katalogi natomiast mogą być wykazami zabytków architektury, przyrody, techniki, miejsc martyrologii, bądź innych ciekawych obiektów czy imprez związanych z danym terenem i będących interesującym dla turystów walorem krajoznawczym.
- **Wydawnictw naukowych i popularnonaukowych**. Do wydawnictw **naukowych** zalicza się pozycje z zakresu teorii krajoznawstwa i turystyki. Będą to podręczniki akademickie i inne wydawnictwa, takie jak „Historia turystyki”, „Człowiek a turystyka” „Regionalizm krajoznawczy”, czy specjalistyczne naukowe opracowania różnych dyscyplin naukowych. Wydawnictwa **popularnonaukowe** to przede wszystkim przewodniki i informatory turystyczne. Podawane są w nich opisy i informacje dotyczące konkretnego regionu turystycznego, pasma górskiego lub jednostki administracyjnej (miejscowości, gminy, powiatu, województwa). Typowy przewodnik zawiera informacje ogólne dotyczące historii, przyrody, walorów antropogenicznych (kulturowych) oraz naturalnych. Część przewodnika na ogół stanowią opisy najciekawszych tras (pieszych, kolarskich, kajakowych, jeździeckich itp.) danego terenu.

Wydawnictwa przewodnikowe można podzielić na:

- **ogólne**, podające opis walorów w ujęciu regionalnym,
  - **branżowe**, opisujące walory z określonej dziedziny,
  - **systematyczne**, podające opis wg szlaków lub tras,
  - **specjalistyczne**, przedstawiające opisy tras dla różnych rodzajów turystyki.
- **wydawnictwa kartograficzne.** Zalicza się do nich mapy i atlasy. **Mapa** jest podstawowym narzędziem turysty. Pozwala orientować się w terenie i zawiera ogromną ilość informacji. Aby skutecznie z niej korzystać trzeba umieć ją czytać. Najbardziej przydatnymi mapami dla turystów są: **mapy topograficzne** dające najlepszą orientację w terenie, wykonywane są w dużej skali. Są one najchętniej wykorzystywane w turystyce pieszej i kolarskiej, a także w imprezach na orientację. **Mapy turystyczne**, które sporządza się na podstawie map topograficznych, jest ich kilka rodzajów: **szczegółowe** (skala od 1:25 000 do 1:100 000) zawierają oznaczenia obiektów i urządzeń turystycznych; **specjalistyczne** - przeznaczone dla uprawiających turystykę kwalifikowaną i aktywną (kajakarzy, kolarzy itp.); **plany miast i miejscowości** w dużych skalach od 1:10 000 do 1:30 000 przedstawiają one układy architektoniczne miejscowości z dużą liczbą elementów orientacyjnych i turystycznych; **przełądowe**- wykonywane w skali od 1:100 000 do 1:300 000, obejmują duże obszary i przedstawiają całe regiony, województwa; **tematyczne** - wykonywane w skali od 1:500 000 do 1:1 000 000 przedstawiają rozmieszczenie wybranych elementów turystyczno - krajoznawczych z jednej dziedziny np. mapa zamków, ośrodków kultu religijnego. **Atlasy** - jest to odrębna grupa map turystycznych wydawanych w formie książki. Najliczniejszą grupą są atlasy samochodowe, oprócz nich w tej formie występują plany miast, są też atlasy narciarskie, rowerowe i inne.
  - **dokumenty i archiwalia.** Archiwum jest to instytucja powołana do gromadzenia, przechowywania, opracowania i udostępniania archiwaliów,

którymi jest wszelka dokumentacja powstała w przeszłości i powstająca współcześnie, mająca znaczenie, jako źródło informacji o wartości historycznej.

C. Obraz jest przedstawieniem rzeczywistości, tj. przedmiotów i sytuacji w różny sposób, to znaczy różną techniką. Obrazy są bardzo ważnym źródłem treści środowiska i służą do czerpania informacji o przeszłości i sprawach aktualnych drogą obserwacji.

Przyjmując za podstawę technikę przedstawienia obrazu możemy wyróżnić obrazy:

- **odręczne** – to szkice, rysunki, plansze, polichromie, witraże, malowane różną techniką itp.;
- **fotooptyczne** – to wykonane przy pomocy aparatu fotograficznego zdjęcia, przezrocza a także filmy i filmy wideo;
- **elektroniczne** – to obrazy zarejestrowane elektronicznie, zarówno na nośnikach magnetycznych jak i cyfrowych.

D. Zbiory

Zbiory są swoistym materialnym dokumentem potwierdzającym wydarzenia i fakty itp. Początkowo gromadzenie różnych przedmiotów ma formę przypadkową a najczęściej zaczyna się dzięki eksponatom przyniesionym z wypraw turystycznych. Z czasem następuje wybór określonego rodzaju przedmiotów i tworzenie prawdziwej kolekcji (zbieractwo i kolekcjonerstwo opisane w odrębnym rozdziale). Należy podkreślić, że najważniejsze jest aby można było ten zbiór następnie wykorzystać w pracy upowszechniającej krajoznawstwo.

E. Słowo "żywe".

Słowo "żywe" jest również źródłem wiedzy krajoznawczej. Z żywym słowem mamy do czynienia w czasie prelekcji, przekazu od przewodnika turystycznego, przodownika t.k. lub pilota. Źródłem słowa może być również audycja radiowa lub telewizyjna a także taśma magnetofonowa czy magnetowidowa.

F. Zapisy

Gromadzenie (rejestrowanie) i utrwalanie wiedzy krajoznawczej dokonywane jest w różny sposób, jednym z nich jest zapis.

Zapisy są utrwaleniem informacji – wiadomości. Sporządza się je na bieżąco w terenie, w czasie prelekcji, audycji radiowych lub telewizyjnych oraz jako notatki z rozmowy, wywiadu czy ze studiowanej literatury lub innych tekstów drukowanych. Dokonywane są przy pomocy różnych technik:

- **odręcznie** - w notatniku, brulionie, na luźnych kartkach itd. Zapisy takie można dokonywać także przy pomocy nowoczesnej techniki tj. laptopu jeśli sytuacja pozwala na to;
- **magnetofonu** - nagrywając podawane przez kogoś informacje (po uzyskaniu zgody), lub dyktując własne spostrzeżenia (zamiast notatek);
- **zapisu obrazu** - można dokonywać różnymi technikami tj. własnoręczny szkic, zdjęcie (fotografia lub przezrocza), filmu wykonywanego kamerą filmową lub video co pozwala na zapis obrazu w ruchu a w przypadku kamery wideo także dźwięku.

3. Popularyzowanie idei i wiedzy krajoznawczej

- podstawowym sposobem przekazywania wiedzy krajoznawczej jest dokonywanie tego w trakcie różnego rodzaju przedsięwzięć turystycznych przede wszystkim takich jak imprezy turystyczne;
- innym sposobem jest dokonywanie tego przy pomocy publikatorów, czyli środków masowego przekazu tj. prasy, czasopism, radia i telewizji

- ważną rolę w upowszechnianiu wiedzy krajoznawczej może spełniać wystrój lokali związanych z turystyką i krajoznawstwem. Dotyczy to zarówno obiektów noclegowych (szczególnie hole recepcyjne, ale także i urządzenie pokoi noclegowych czy sal klubowych), gastronomicznych (karczmy czy zajazdy i inne obiekty urządzone w stylu regionalnym), biur obsługi ruchu turystycznego, jak i pomieszczeń organizacji turystycznych.
- obecne czasy to era informatyki, dlatego też odgrywa ona coraz większą rolę w upowszechnianiu wiedzy krajoznawczej. Obecnie przy pomocy internetu można nie tylko zamówić i zakupić udział w konkretnej imprezie, ale także dzięki tej technice można zapoznać się z terenem przyszłego wyjazdu „Przykładem może być program Internet Customer Unit stworzony przez Microsoft, który umożliwia nie tylko wyszukiwanie danych i oglądanie zdjęć konkretnych miejsc, ale także pozwala na zwiedzanie wybranych obiektów. Można obejrzeć wybrany hotel, „chodząc” po pokojach, restauracjach itd. Panoramiczne zdjęcia umożliwiają również zapoznanie się z otoczeniem hotelu. Video-oferty turystyczne cieszą się dużą popularnością widzów i wydaje się, że już w niedługim czasie mogą zastąpić tradycyjne foldery i katalogi”. Technika komputerowa jest coraz bardziej udoskonalana stąd znajduje coraz szersze zastosowanie w turystyce a przez to i w krajoznawstwie szczególnie w sferze informacji, reklamy i promocji „Już dzisiaj tradycyjny folder turystyczny, coraz częściej zostaje zastąpiony „*broszurą elektroniczną*”, w postaci CD-ROOM. Technologia ta ma tę tradycyjny folder turystyczny, coraz częściej zostaje zastąpiony „*broszurą elektroniczną*”, w postaci CD-ROOM. Technologia ta ma tę podstawową zaletę, że pozwala zmagazynować w miniaturowej i łatwej do przesłania (np. pocztą) formie olbrzymie ilości informacji. Na jednym CD mieści się np. 200 000 stron maszynopisu, 5 000 dobrej jakości fotografii oraz 4-5 godzin muzyki lub słownej informacji”.

4. Krajoznawstwo turystyczne

Przyjęte jest, że za ojca krajoznawstwa turystycznego uważa się Mieczysława Orłowicza, który stwierdził, że wiedzę krajoznawczą zdobywa się w trakcie wędrówek. Większość teoretyków i praktyków krajoznawstwa jednoznacznie podkreśla związki różnych form turystyki z krajoznawstwem. Działalność turystyczna przybiera rozliczne formy, które można zgrupować w pięciu rodzajach, tj. turystyka: **masowa, alternatywna, aktywna, kwalifikowana oraz ekstremalna z przygodową.**

Turystyka masowa jak ocenia H. M. Enzenberger narodziła się po II wojnie światowej. W Polsce natomiast turystyka zaczęła przybierać charakter masowy dopiero od początku lat 60 – tych, kiedy to wg St. Ostrowskiego w 1963 r. w turystyce wycieczkowej udział wzięło 9,5 mln osób a w turystyce pobytowej blisko 5,5 mln osób. Okres ten to również **umasowienie krajoznawstwa** szczególnie w środowisku robotniczym i wśród młodzieży.

W początkowym okresie rozwijała się sama turystyka, którą następnie stopniowo starano się nasycać treściami krajoznawczymi, zgodnie z tym, co ustalone zostało na II Kongresie Krajoznawczym w Gdańsku w 1970 roku. "Nasycać turystykę krajoznawstwem, to budzić zainteresowania poznawcze, związane emocjonalnie z krajem ojczystym, z jego przyrodą, pomnikami przeszłości i budowami wyznaczającymi drogę przyszłości (...) nasycanie musi oczywiście dostosować się do reakcji masowych turystów, a więc być jak najbardziej atrakcyjne".

Negatywne cechy turystyki masowej charakteryzujące obecne czasy, a które mają szczególne znaczenie w realizacji celów poznawczych (krajoznawczych):

- mało czasu na realizację planów turystycznych;
- szybkie środki transportu izolują od środowiska na trasie podróży;
- zainteresowania otoczeniem są płytkie, charakteryzuje je powierzchowność zaciekawień, wścibstwo;

- odbywa się pogoń za pamiątkami z podróży;
- przygotowanie krajoznawcze do podróży jest niewielkie;
- turyści koncentrują się na problemach zakupów w miejscowościach turystycznych;
- uczestnictwo w takiej formie ruchu turystycznego jest wygodne, ale pasywne.

Na tego rodzaju turystykę pozbawioną w zasadzie treści poznawczych (krajoznawczych) a w najlepszym przypadku, jeśli takowe są, to uczestnicy tego ruchu mają bierną konsumpcyjną postawę - zaczęto poszukiwać antidotum proponując turystykę inteligentną, łagodną, **poznawczą – krajoznawczą**, aż w końcu przyjęła się nazwa **alternatywna**.

W.W. Gaworecki pisze: „turystyka alternatywna jest próbą znalezienia i upowszechnienia rozsądnych, innych możliwości, odmiennych w stosunku do przeważających dotychczas szablonowych form turystyki masowej, zawierających wiele dysfunkcji. Jest to turystyka oparta na **motywach krajoznawczych**, uprawiana w małych, często nieformalnych grupach, także indywidualna, turystyka trudna, wymagająca gruntownego przygotowania, odporności psychicznej, wysiłku umysłowego i nierzadko fizycznego.”

Jedną z form turystyki aktywnej jest turystyka ekologiczna - **ekoturystyka**, która ma wiele definicji określających jej charakter, zbliżający ją jednoznacznie do krajoznawstwa, a oto jedna z tych definicji "ekoturystyka to podróżowanie w celu studiowania, podziwiania i czerpania zadowolenia z piękna krajobrazów, obserwacji dzikich zwierząt i roślin, jak również podziwiania miejscowych obyczajów i kultury".

Nazwę „turystyka alternatywna” funkcjonującą w latach 80. wyparła w latach 90. nazwa „**turystyka aktywna**”. Turystyka aktywna jest to taki rodzaj turystyki, w której głównym lub ważnym elementem wyjazdu – niezależnie od czasu trwania działalności turystycznej – jest podejmowanie szczególnych form aktywności rekreacyjnej lub hobbystycznej. Działalność ta przybiera postać

zajęć hobbystycznych, ukierunkowanych na rozwój sprawności fizycznej i intelektualnej. Zarówno turystykę **alternatywną**, jak i **aktywną** łączy z **krajoznawstwem aktywna postawa uczestników** wiążąca ich **celami poznawczymi** ze środowiskiem **przyrodniczym** oraz **kulturowym**.

Turystykę kwalifikowaną spajają z krajoznawstwem szczególne więzy. Turystykę kwalifikowaną organizuje się przede wszystkim w środowisku naturalnym, które jest także podstawowym terenem penetracji dla krajoznawców. Główne cechy wyróżniające turystę kwalifikowanego, to wszechstronna wiedza o środowisku, w którym mieszka lub wędruje oraz umiejętność samodzielnego zdobywania wiedzy krajoznawczej, a także organizowania zwiedzania. Jednym z głównych celów turysty kwalifikowanego jest wszechstronne poznanie kraju.

Turysta kwalifikowany powinien dążyć do opanowania umiejętności samodzielnego organizowania procesu zwiedzania. Podczas wędrówek należy więc wykorzystywać każdą sprzyjającą okazję do łączenia działalności turystycznej z krajoznawczą, uczyć zasad poznawania otoczenia, wskazywać na różnorodność form krajoznawczej działalności..

PTTK opracowało taki system zdobywania odznak turystyki kwalifikowanej w każdej dyscyplinie, który dopinguje do zwiedzania zarówno obiektów pochodzenia antropogenicznego jak i przyrodniczego, wprowadzając za ich zwiedzanie dodatkowe punkty. Oprócz tego istnieją odznaki krajoznawcze, które zdobywa się także wędrując po szlaku turystycznym. Są to: miłośnik przyrody, miłośnik zabytków techniki, Odznaka Krajoznawcza, Młodzieżowa Odznaka Krajoznawcza oraz wiele krajoznawczych odznak regionalnych..

Turystyki ekstremalna i niekonwencjonalna mają znacznie mniej wspólnego z krajoznawstwem niż turystyka alternatywna, aktywna czy kwalifikowana, uczestnicy tych rodzajów turystyki koncentrują się bowiem na pokonywaniu przeszkód naturalnych oraz swych słabości, gdyż to jest głównym

celem imprez, które wybrali, a są to imprezy największego ryzyka. Jednak zapewne i tu występują elementy poznawcze wynikające z bezpośredniego kontaktu turystów ze środowiskiem naturalnym niejednokrotnie pierwotnym w swym charakterze.

5. Regionalizm krajoznawczy

Głównym twórcą i ideologiem regionalizmu krajoznawczego był Aleksander Patkowski - wiceprezes Rady Głównej Polskiego Towarzystwa Krajoznawczego, który treść i istotę regionalizmu widział poprzez „budzenie prowincji polskiej do życia samodzielnego we wszystkich dziedzinach, rozkwit sił drzemiących dotychczas po różnych ośrodkach kraju. Zjednoczenie się Polski we wspólnych dążeniach nie powinno pociągać za sobą zniwelowania i zatarcia wszelkich różnic w wewnętrznym życiu kulturalnym poszczególnych ziem i krajów polskich. Zarówno Kaszub nadmorski jak i Góral podtatrzeński powinien nadal pozostać przede wszystkim sobą”.

Prace nad regionalizmem krajoznawczym ożyły w PTTK w 1960 r. W początku lat sześćdziesiątych przyjęto, że regionalizm jako pojęcie zawiera dwojaką treść:

- regionalizm jest ideologią historycznie ukształtowanych zbiorowości terytorialnych o żywej świadomości więzi regionalnej i poczuciu odrębności względem zbiorowości sąsiednich;
- regionalizm jest ruchem społecznym, który w oparciu o zespół typowych cech dla danego obszaru obejmuje swą działalnością sprawy kultury współżycia społecznego i gospodarki terenowej - z zadaniem wszechstronnej aktywizacji środowiska jako wspólnoty regionalnej.

K.R. Mazurski uważa, że tożsamość regionalną rozumie się również jako utrwaloną, ugruntowaną i na ogół stabilną formę świadomości społecznej, opartej na tradycji regionalnej i odnoszonej do zdefiniowanego regionu.

Ponieważ jest to pojęcie szerokie to można je opisywać wielowymiarowo i wieloaspektowo wg różnych perspektyw:

- psychicznej (stopień indywidualnej identyfikacji z regionem, jego społecznością i kulturą, gotowość do altruistycznych działań na jego rzecz);
- socjologicznej (my i oni, częsty kontekst polityczny, wyodrębnianie „małych ojczyzn”);
- geograficznej (zasięg terytorialny objęty takimi postawami);
- etnograficznej;
- historycznej (związek z dziejami, potrzebny długi okres do wykształcenia się takiej perspektywy, np. Unia Wielkopolska, Zrzeszenie Kaszubsko – Pomorskie);
- ekonomicznej.

6. Związki krajoznawstwa z nauką

Związki krajoznawstwa z nauką mają w Polsce długą i bogatą tradycję. Wynika to z faktu głębokiego zakorzenienia w naszym społeczeństwie miłości do kraju ojczystego oraz troska o bezpieczeństwo i ochronę jego walorów krajoznawczych zarówno naturalnych jak i antropogenicznych.

Znajdowało to swój wyraz już w działaniach Komisji Edukacji Narodowej. Poczynaniom tym przyświecała idea rozbudzania w społeczeństwie polskim ducha patriotyzmu poprzez poznanie kraju. Działalność Staszica i Niemcewicza dostarczyły obok wielu wiadomości praktycznych o kraju, także wiele elementów naukowych. Twórczość Wincentego Pola - naukowca geografa i poety, przysporzyła zarówno pięknych poetyckich opisów kraju, jak i opisów geograficznych. Podobnie sytuacja wyglądała w przypadku Zygmunta Glogera - etnografa, archeologa, historyka, a jednocześnie pierwszego prezesa Polskiego Towarzystwa Krajoznawczego.

Prof. Stanisław Pawłowski, geograf, uznawał krajoznawstwo jako naukę - jedną z dziedzin geografii. Określał krajoznawstwo jako "geografię regionalną kraju lub nawet mniejszej krainy, w każdym razie mniejszej części powierzchni ziemi". Dalej pisał, że "niekiedy może to być nawet tzw. bliższa ojczyzna, a więc sięgająca do granic naszego codziennego oglądania horyzontu lub ojczyzna dalsza, zależnie od rozwoju umysłowego człowieka, jego zainteresowań, zawodu itp."

Następnie był okres krajoznawstwa paranaukowego, gdy zakładano, że może ono pełnić wobec różnych nauk funkcję usługową poprzez takie działania, jak np. inwentaryzację krajoznawczą.

Kolejnym etapem jest przejęcie myśli turystycznej przez geografię turystyczną za sprawą prof. Stanisława Leszczyckiego, Dr Stefana Jarosza i dr Marii Ireny Milewskiej. W okresie współczesnym krajoznawstwo korzysta z kolei z wyników badań wszystkich dziedzin naukowych, które składają się na wiedzę kompleksową o regionie czy kraju. Krajoznawstwo jest zobligowane do takiego działania gdyż współczesne społeczeństwo ma coraz większą wiedzę, wyższą kulturę i jego wszechstronne zainteresowanie środowiskiem geograficznym systematycznie wzrasta. Wykorzystanie dla krajoznawstwa geografii, przyrody, historii, archeologii i architektury jest już dziś niewystarczające. Należy stworzyć nowoczesny, kompleksowy system informacji krajoznawczo - turystycznej i dla tego systemu wykorzystać również współczesny stan wiedzy. Najistotniejsza jest tu jednak potrzeba badań nad metodami pracy krajoznawczej.

Ważną rolę w zbliżaniu nauki i krajoznawstwa odgrywają różnego rodzaju sesje i sejmiki krajoznawcze, gdyż zawierają one zawsze wiele elementów naukowych. Istotne jest wydawanie publikacji naukowych dotyczących regionu, aby zapewnić odpowiednie przygotowanie krajoznawcom do podejmowanych przez nich prac regionalnych.

Konieczne jest większe zainteresowanie krajoznawstwem przedstawicieli nauk społecznych, gdyż potrzebne są wszechstronne badania nad przyswajaniem treści krajoznawczych przez różne grupy społeczne. Coraz większą rolę do spełnienia mają tu takie nauki społeczne, jak **psychologia**, **socjologia**, **pedagogika**, czy **andragogika**.